

LOST AND FOUND

A Magyar Vadak című kiállítás előkészületei során a Nemzeti Galéria fotótárában egy addig ismeretlen Czóbel festmény archív fényképére leltem. Néhány hónappal később a lappangó mű fotóját az Artmagazin számára írt, rovatindító cikkemben, a Wanted-ben közöltem. Összesen 20 elveszett festmény reprodukciója jelent meg ekkor a lapban. Ezek közül azóta 6 mű holléte vált ismertté. A Virág Judit Galéria és Aukciósház jóvoltából ezúttal már a harmadik általam keresett alkotás és egyben a második elveszett Czóbel kép kerül újra nyilvánosság elé. Legutóbb a Brügge-i öregasszony című festmény előkerülésével segítették a kutatást és ezúttal is úgy tűnik, hogy szintén az eddig kevésbé ismert brügge-i korszakból származó mű kerül kalapács alá. Stílusa alapján ugyanis szintén 1905 körülre datálható, de a leánykán látható jellegzetesen flamand csipkés viselet is valószínűvé teszi, hogy ez a kép is a most már legalább fél-tucatnyi Belgiumban készült 1905-ös művek sorát gyarapíthatja. Czóbel több Brüggeben és Zeebrüggeben festett képét vitte Párizsba 1906 tavaszán, hogy a francia fővárosban alkotott műveivel együtt a Függetlenek Salon-jában, azaz a Salon des Indépendants-on szerepeljen velük.

SIKER A SALON DES INDÉPENDANTS-ON

Összesen 8 művét állította ki Czóbel az 1906-os Salon des Indépendants tárlatán, melyeknek ma legalább fele beazonosítható. E 8 kiállított kép között szerepelt nagy valószínűséggel tárgyalt festményünk is *Enfant en robe rose* címen. Czóbel ezen a több ezer festményt felvonultató kiállításon modern hangvételű képei révén nem csupán a magyar, de a nemzetközi sajtó figyelmének középpontjába is került: „Itt különösen szép sikere volt Czóbel Bélának, a kiről nagy elismeréssel emlékeztek meg az összes nagy francia lapok. Így a „New-York-Herald” párisi kiadása mindjárt a legérdekesebb emberek között említi fel és figyelmébe ajánlja az amatőröknek Czóbel portreit, melyeket a modern törekvések „dernier crie” [sic!] -jének tart.” – írta a Jövendő című lap névtelen cikkírója, de ugyanebben a lapban, néhány oldallal

előrébb hasonló szimpátiával számolt be Czóbel sikeréről Bölöni György is, aki közvetlenül a fauve-ok, Manguin, Puy, Friesz, és Dufy munkáinak, illetve Matisse Bonheur de vivre-jének elemzése után így folytatja a tárlat ismertetését: „Anélkül, hogy valami nacionalista érzés diktálná, az előhaladók csoportjába kell beiktatnom feltétlenül egy fiatal magyart is: Czóbel Bélát akinek nyolcz képe a modern törekvések szubsztatuma. Durva kézzel, könnyen rajzol és modeljeiből, azok arczából, brutálisan kisajtolja a karaktert. E mellett nagy kolorista, akinek keze alatt pillanatra születnek meg bátor szinharmoniak, nem csak a jövő áll előtte, hanem jelenje is van, olyan érdeklődést tudott munkáival rövid idő alatt kelteni magá iránt.”

Czóbelnek nem ez volt az első, és nem is az utolsó nemzetközi figyelmet felkeltő kiállítási szereplése ekkoriban. Néhány hónappal korábban, a hasonló szellemiségű Salon d'Automne-on állított ki Párizsban, ahol még a falakról megvásárolta összes kiállított művét Thomas Mann sógora. Két-három évvel később már a modernizmus nemzetközileg is legjelentősebb képviselőinek krémjéhez tartozott, neve közismert volt, Gelett Burgess, amerikai író például egyik, 1909-ben megjelent novellájában (*Lady Mechante*) éppoly természetességgel emlegeti őt az ismert modern párizsi festők között, mint Picassót, Deraint, vagy Braque-ot. • Hogy Czóbel egykori abszolút élvonalhoz tartozásáról elfeledkeztünk, az éppen annak köszönhető, hogy e korai, fontos műveinek döntő többsége elkallódott, elveszett, vagy megsemmisült, s melyek közül most örömteli ritmusban jönnek elő az egykori remekművek. Tárgyalt képünk – ha Pataky Dénes leírását helyesen értelmezzük – valószínűleg Bölöni György író, esztéta, műkritikus, a későbbi Nyolcak egyik szellemi motorjának féltett kincsei közé tartozott. Bölöni 1906 táján kvázi menedzserévé vált Czóbelnek, általa vált Ady Lédája 2 fauve-os Czóbel tájkép tulajdonosává, de Bölöni párizsi otthonának falain is Czóbel festményei lógtak eladásra (is) kínálva tucatszám. A potenciális vásárlók mellett egymásnak adták ajtókilincset a fiatal párizsi magyar piktorjelöltek is, hogy láthassák már befutott, úttörő honfitársuk egybegyűjtött műveit.

PREKURZOR NAGYBÁNYÁN NYERGESEN ÉS BUDAPESTEN

Bölöni párizsi atelier-szobája Czóbel képeivel szikrát lobbantott, de az igazi robbanás már Nagybányán történt 1906 nyarán, amikor Czóbel magával vitte Párizsban és Belgiumban festett műveit köztük talán tárgyalt képünket is, hogy megismertesse a festőiskola fiataljaival a legfrissebb „párizsi divatot”. Ferenczy Károly és Réti István, a kolónia doyen-jei elképedve és fintorogva fogadták Czóbel modern pálfordulását, de a fiatalok között valószínűleg forradalmat robbantottak ki ezek a harsány koloritú, plakátszerű, kontúros, posztimpreszionista művek, melyek nyílt szembenállást testesítettek meg az iskola addigra avittá vált plein-air szemléletével szemben. Czóbel ezzel, szinte tudtán kívül elindított egy új mozgalmat, melyet az öregek gúnyosan „neo”-nak neveztek el. Czóbel azonban nem sokáig tetszelgett a nagybányai neósok vezérszerepében. A következő években már nem járt vissza nyaranta Nagybányára, valószínűleg ignorálta a festőiskola elavult, akadémiaként vált tevékenységét, helyette Kernstok Károly nyergesújfalu birtokán dolgozott, hogy egy újabb forradalom előkészítője legyen. Ekkor és ott kezdett kibontakozni egy új, modern művészcsoporthoz való létrehozásának gondolata, melynek eredményeképpen 1909 decemberében létrejött az „Új Képek”-művészcsoporthoz, akik 1911 tavaszán felvették a Nyolcak nevet. Czóbel csupán 3 kiállított képpel és nevével járult hozzá az új csoportosulás, a Nyolcak elképesztő sikeréhez, de szerepe a modern magyar piktúra történetében ennél sokkal jelentősebb volt. Prekursor szerepét az olyan események világítják meg, mint most a *Rózsaszín ruhás kislány* régóta várt felbukkanása, vagy alig több mint egy éve, ugyaniitt a *Csendélet* című fauve-os mesterművének váratlan előkerülése. Czóbel egykori jelentőségének rekonstruálását ezek az újonnan felbukkant művek teszik lehetővé, ugyanakkor nagy izgalommal várjuk, hogy még nagy számban rejtőzködő korai műveinek remélt előkerülése még teljesebbé tegye ezt a képet.

Barki Gergely